

Europos Sąjungos teisės poveikis tarptautiniam komerciniam arbitražui

Patricija Mažeikaitė

Advokatų kontoros „Ellex Valiūnas ir partneriai“ jaunesnioji teisininkė

Straipsnyje analizuojamas ES teisės poveikis tarptautiniam komerciniam arbitražui, tiriama ESTT jurisprudencija, kurioje yra suformuluotos pagrindinės ES teisės aiškinimo taisyklės, turinčios įtakos tarptautiniam komerciniam arbitražui. Darbe analizuojami klausimai, susiję su arbitražo atskyrimu nuo ES teismų sistemos, tarptautinės viešosios tvarkos sampratos, sudarančios pagrindą nepripažinti arba panaikinti arbitražo teismo sprendimą, išplėtimu bei Briuselis I bis reglamento nuostatų, nustatančių arbitražo išimtį iš jurisdikcinių taisyklių taikymo apimties, aiškinimu. Analizuojant teisės mokslininkų darbus tiriamos pagrindinės ES teisės sistemos ir komercinio arbitražo sankirtos problemos.

ĮVADAS

Darbo tikslas – ištirti Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės ir arbitražo sistemų sankirtos atvejus ir nustatyti šių dviejų sistemų susidūrimo poveikį tarptautiniam komerciniam arbitražui. Darbo uždaviniai: (i) išnagrinėti įtampos tarp ES teisės ir komercinio arbitražo ištakas, t. y. kuo yra unikali ES teisės sistema ir kokį poveikį ES reguliavimas gali daryti komerciniam arbitražui; (ii) išanalizuoti pagrindinius konfliktus, kylančius dėl ES ir komercinio arbitražo sankirtos; (iii) aptarti Europos Parlamento ir Tarybos 2012-12-12 reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹ (toliau – Briuselis I bis reglamentas) įtaką tarptautiniam komerciniam arbitražui.

Tyrimo objektas – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas arba ESTT) jurisprudencijos ir tarptautinio komercinio arbitražo teisės šaltinių analizė. Papildomai,

siekiant darbo tikslo, analizuojami ir kai kurie investicinio arbitražo aspektai.

Tyrimo naudojami metodai – lyginamasis, sisteminis, teleologinis ir kt.

Nagrinėjamos temos aktualumas – Europos Sąjungos teisė ir tarptautinio komercinio arbitražo teisė yra du skirtingi teisiniai režimai, ilgą laiką egzistavę nepriklausomai vienas nuo kito². Kita vertus, tarptautinės teisės mokslininkai pabrėžia, kad tarptautinė teisė yra „susiskaidžiusi“, todėl kyla tam tikra reguliavimo nevienodumo rizika³. Prekėms ir paslaugoms laisvai judant tarp ES valstybių narių, kyla ir daugiau ginčų tarp skirtingų valstybių narių verslo subjektų. Kadangi tarptautinis komercinis arbitražas nėra priskiriamas nė vienos valstybės teismų sistemai, arbitražo sprendimui yra taikoma specialio sprendimo pripažinimo ir vykdymo tvarka, reglamentuojama 1958-06-10 Jungtinių Tautų konvencijoje dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, priimtoje Niujorke (to-

¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2012-12-12 reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija), OL L 351, 20.12.2012, p. 1.

² Bermann, G. A., 2012. Navigating EU Law and the Law of International Arbitration. *Arbitration International*, 28(3), p. 397–445.

³ Leino, M. K. a. P., 2002. Fragmentation of International Law? Postmodern Anxieties. *Leiden Journal of International Law*, 15(3), p. 553–579.

liau – Niujorko konvencija), kurios dalyvės yra visos ES valstybės narės. Šiame darbe analizuojamos arbitražo ir ES teisės sankirtos problemos praktikoje neišvengiamai gali kilti ir Lietuvos teismuose nagrinėjant tam tikrus klausimus, susijusius su arbitražu.

Darbo originalumas: Lietuvos teisės doktrinoje komercinio arbitražo ir ES sąveikos tema beveik nebuvo analizuota, o užsienio literatūroje per pastaruosius penkerius metus kai kuriuos ES ir komercinio arbitražo sankirtos aspektus analizavo G. A. Bermann ir J. Brett.

Pagrindiniai darbe analizuojami šaltiniai ir literatūra – ESTT jurisprudencija ir joje suformuluotos ES teisės aiškinimo taisyklės bei užsienio autorių, be kita ko, G. A. Bermann, J. Brett, P. Craig ir G. de Burca, N. Shelkopylas, darbai.

I. ĮTAMPOS TARP ES TEISĖS IR KOMERCINIO ARBITRAŽO IŠTAKOS

ES ir tarptautinio komercinio arbitražo teisės sistemos tradiciškai egzistuoja iš esmės atskiruose pasauliuose, tarsi viena kitai būtų abejingos, tačiau pastaruoju metu jos vis dažniau pradeda susidurti⁴.

Teisingumo Teismas dar ankstyvaisiais ES gyvavimo metais įtvirtino ES teisės viršenybės viziją⁵. Istoriniame 1963-02-05 sprendime *Van Gend en Loos* Teisingumo Teismas suformavo vieną iš pamatinių – Europos „konstitucinės teisinės tvarkos“ – doktrinų⁶. *Van Gend en Loos* sprendime ESTT nurodė, kad Bendrija sudarė naują tarptautinės teisės sistemą, kurios labai valstybės narės tam tikrose srityse apribojo savo

suverenias teises ir kurios subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų nacionaliniai subjektai. Taigi Bendrijos teisė yra tiesiogiai galiojanti ir Bendrijos subjektams sukuria teises ir pareigas, kurias galima įgyvendinti nacionaliniuose teismuose⁷.

Vėlesniame 1964-07-15 sprendime *Costa v. E.N.E.L* Teisingumo Teismas įtvirtino ES teisės viršenybės nacionalinių nuostatų atžvilgiu principą. Teisingumo Teismas nurodė, kad neribotam laikui įkurdamas Bendriją, turinčią savo institucijas, teismumą, veiksnumą, tarptautinio atstovavimo teises, valstybės narės tam tikrose srityse apribojo savo suverenias teises ir taip sukūrė teisę, taikomą jų nacionaliniams subjektams ir jų pačių atžvilgiu⁸. ES teisės viršenybės principas užtikrina, kad ES taisyklės valstybės narės nacionalinėje teisės aktų hierarchijoje užimtų aukščiausią vietą ir joms būtų taikoma pirmenybė kitų nacionalinių teisės taisyklių atžvilgiu⁹. Taigi tiesioginio ES teisės taikymo doktrina lėmė, kad ES teisė gali sukelti padarinių nacionalinėse teisinėse sistemose, tuo tarpu ES teisės viršenybės principas reikalavo, kad nacionaliniai teisėjai pripažintų ES teisės sukurtas teises ir pareigas, net jei nacionalinė teisė tam prieštarauja¹⁰.

Formuodamas šią konstitucinę savarakiškos teisinės sistemos doktriną, Teisingumo Teismas bandė atskirti Europos Sąjungos teisę nuo tarptautinės viešosios teisės ir stengėsi pašalinti pastebėtus pastarosios trūkumus, t. y. vienodo aiškinimo ir viršenybės trūkumą¹¹. Vienodas teisės aiškinimas užtikrinamas prejudicinio sprendimo

⁴ Bermann, G. A., 2011. Reconciling European Union Law Demands with the Demands of International Arbitration. *Fordham International Law Journal*, 34(5), p. 1193.

⁵ Craig, P. P. & De Búrca, G., 2020. *EU law: text, cases, and materials*. Seventh mont. New York: Oxford University Press, p. 304.

⁶ Rasmussen, M., 2014. Revolutionizing European law: A history of the Van Gend en Loos judgment. *International Journal of Constitutional Law*, 12(1), p. 136–163.

⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1963-02-05 sprendimas *NV Algemene Transport-en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen*, 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1964-07-15 sprendimas *Flaminio Costa v. E.N.E.L*, 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

⁹ Shelkopylas, N., 2003. *The application of EC law in arbitration proceedings*. s.l.: Groningen: Europa Law Publishing.

¹⁰ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

¹¹ Rasmussen, M., 2014. Revolutionizing European law: A history of the Van Gend en Loos judgment. *International Journal of Constitutional Law*, 12(1), p. 136–163.

institutu, įtvirtintu Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo¹² (toliau – SESV) 267 straipsnyje. ESTT jurisdikcijai priklauso priimti prejudicinį sprendimą dėl ES sutarčių išaiškinimo ir ES institucijų, įstaigų ar organų aktų galiojimo ir išaiškinimo. Teisingumo Teismo suformuluotas ES teisės išaiškinimas ar sprendimas dėl ES teisės aktų galiojimo turi *erga omnes* efektą, t. y. tampa privalomas visų valstybių narių teismams¹³.

Taigi vienodas ES teisės aiškinimas yra užtikrinamas Teisingumo Teismui suteikiant išimtinę jurisdikciją aiškinti ES teisės nuostatų turinį ir pripažinti ES teisės aktus (ne)galiojančiais, tačiau iš ES teisės kylančios teisės ir pareigos yra įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu valstybių narių teismuose. Kitaip tariant, nepaisant ES teisės viršenybės kitų nacionalinių taisyklių atžvilgiu, ES teisė iš esmės neturi savo išbaigtos procedūrinės sistemos, galinčios užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą, todėl ES teisės įgyvendinimas bendrai grindžiamas nacionaliniais procedūriniais mechanizmais ir taisyklėmis¹⁴. Dėl šios priežasties daug dėmesio buvo skiriama tam, kaip nacionalinės procesinės sistemos (įskaitant individualių teisių gynimo nuostatas) nustato teisių, kylančių iš ES teisės, įgyvendinimo sąlygas¹⁵. Nacionalinės procedūrinės taisyklės (lot. *lex fori*), nustatančios teisių gynimo sąlygas, gali ES teisių gynimą padaryti neįmanomą arba pernelyg sudėtingą¹⁶. Siekdamas užkirsti kelią

tokioms situacijoms, ESTT nustatė minimalius teisminės gynybos užtikrinimo reikalavimus.

Individualių teisių gynimo srityje svarbiausi ESTT suformuluoti principai yra nediskriminavimo (arba ekvivalentiškumo) ir efektyvumo¹⁷. Pagal ekvivalentiškumo principą reikalaujama, kad reikalavimas, grindžiamas ES teise, būtų pripažįstamas ir ginamas tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir reikalavimas, grindžiamas nacionalinės teisės nuostatomis¹⁸. Veiksmingumo principas nustato įpareigojimą taikyti nacionalines taisykles ir procedūras taip, kad nebūtų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga apsaugoti asmenų teises pagal ES teisę¹⁹. Bet kokios prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos neturi būti taikomos²⁰. Kita vertus, buvo iškelta mintis, kad ES teisinė tvarka savo poveikį nacionalinėms procesinėms sistemoms pradėjo daryti labiau invaziniu būdu, kuriuo siekiama tiesiogiai užpildyti jos teisinės sistemos spragas²¹. Tokia invazija atsirado bylose, kuriose ieškovams buvo užkirstas kelias pareikšti ieškinį remiantis ES išvestinėmis teisėmis, o ESTT tuo pasinaudojo, kad sukurtų naujas teisių gynimo priemones nacionalinėse jurisdikcijose²². Pavyzdžiui, ESTT 1991-11-19 sprendimo *Francovich ir kt.* 37 p. nustatė, kad Europos Sąjungos valstybės narės gali būti įpareigtos atlyginti žalą asmenims, kurie ją patyrė dėl to, kad valstybė narė neperkėlė ES direktyvos į nacionalinę teisę.

¹² Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 2012/C 326/01, [2012-10-26] OL C 326, p. 0001–0390.

¹³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1981-05-13 sprendimas *International Chemical Corporation*, 66/80, ECLI:EU:C:1981:102.

¹⁴ Shelkopylas, N., 2003. *The application of EC law in arbitration proceedings*. s.l.:Groningen: Europa Law Publishing.

¹⁵ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Shelkopylas, N., 2003. *The application of EC law in arbitration proceedings*. s.l.:Groningen: Europa Law Publishing.

¹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1976-12-16 sprendimas *Rewe*, 33-76, ECLI:EU:C:1976:188.

¹⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1976-12-16 sprendimas *Comet BV v Produktschapvoor Siergewassen*, 45/76, ECLI:EU:C:1976:191.

²⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1978-10-17 sprendimas *Simmenthal*, 106/77, ECLI:EU:C:1978:49.

²¹ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

²² Ten pat.

²³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1991-11-19 sprendimas *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428.

²⁴ Shelkopylas, N., 2003. *The application of EC law in arbitration proceedings*. s.l.:Groningen: Europa Law Publishing.

ESTT vertinimu, valstybės atsakomybės už žalą, padarytą asmenims, kurių teisės buvo pažeistos, principas kyla iš reikalavimo, kad valstybės narės užtikrintų visišką ES taisyklių veikimą ir apsaugotų jomis asmenims suteiktas teises²³.

Taigi ES teisės sistema yra sukonstruota tokiu būdu, kad valstybių narių subjektams tiesiogiai nustato teises ir pareigas, kurias jie gali ginti nacionaliniuose teismuose. ES teisės viršenybės principas lemia ES teisės nuostatų taikymą prieš nacionalinės teisės taisykles, tuo tarpu nacionaliniai teismai, kuriems tenka pareiga tinkamai įgyvendinti ES teisės nuostatas, turi vadovautis ESTT suformuluotais ekvivalentiškumo ir efektyvumo principais, užtikrinančiais iš ES teisės nuostatų kylančių teisių įgyvendinimą.

Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad arbitražas yra privatus ir alternatyvus nacionaliniams teismams ginčų sprendimo būdas²⁴, taigi kyla klausimas, ar tarptautinis komercinis arbitražas taip pat yra saistomas pareigos tinkamai taikyti ES teisę ir užtikrinti ES teisės aktais garantuojamas asmens teises. Atsakymą pateikia ESTT, aiškindamas „teismo ar tribunolo“ sampratą.

Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką tam, kad būtų nustatyta, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija yra teismas pagal SESV 267 straipsnį, Teisingumo Teismas atsižvelgia, ar institucija įsteigta pagal įstatymą, ar ji veikia nuolat, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar procesas šioje institucijoje pagrįstas rungimosi principu, ar ji taiko teisės normas ir ar yra nepriklausoma²⁵.

ESTT tiesiogiai sprendė, ar arbitražo teismas yra priskirtinas teismui *Nordsee* byloje. Šioje byloje į ESTT kreipėsi privati arbitražo institucija, nagrinėjusi ginčą, kilusį tarp kelių Vokietijos laivų statytojų. ESTT konstatavo, kad arbitražas nepatenka į SESV 267 straipsnyje nurodytą

„teismo ar tribunolo“ sritį, nes jo jurisdikcija, grindžiama susitarimu, nėra privaloma, o procese nedalyvauja jokios valstybės institucijos, kurios pagal ES teisę užtikrina tinkamą ES teisės taikymą²⁶.

Nors Teisingumo Teismas tarptautinio komercinio arbitražo nepriskyrė teismui pagal SESV 276 straipsnį, ESTT sprendimas *Nordsee* byloje nereiškia, kad ESTT arbitražo teismus laiko pasyviais ES teisinės tvarkos stebėtojais²⁷. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad ES teisės turi būti laikomasi visoje valstybių narių teritorijoje, todėl sutarties šalys negali nustatyti privalomų taisyklių, įtvirtintų ES teisėje, taikymo išimčių²⁸. Kitaip tariant, šalys negali naudotis arbitražu kaip priemone išvengti ES teisės aktuose nustatytų privalomų taisyklių taikymo. Taigi *Nordsee* sprendimas sukūrė paradoksišią situaciją, pagal kurią arbitrai turi spręsti dėl civilinių teisių, kylančių iš ES teisės, negalėdami tinkamai nustatyti ES teisės. Savo ruožtu ESTT atkreipė dėmesį į tai, kad jei komerciniame arbitraže, į kurį kreipiamasi pagal arbitražinę išlygą, iškyla ES teisės klausimų, šioms klausimams spręsti gali būti pasitelkti nacionaliniai teismai (pavyzdžiui, kad padėtų arbitražui spręsti tam tikrus procedūrinius klausimus arba aiškinti taikytiną teisę, arba peržiūrint arbitražo sprendimą leidimo vykdyti sprendimą procese, arba taikant bet kurį kitą pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus galimą kreipimosi būdą)²⁹.

Iš šios analizės galima daryti išvadą, kad arbitražo teismai nepatenka į SESV 267 straipsnio taikymo sritį ir negali gauti autoritetinių Teisingumo Teismo atsakymų ES teisės klausimais. Vis dėlto pagal ES teisės sistemos viršenybės principą reikalaujama užtikrinti ES teisės vienodumą ir veiksmingumą. Ši pareiga perkeliama nacionaliniams teismams,

²³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012-12-19 sprendimas *Epitropos tuo Elegktikou Synedriou*, C-363/11, ECLI:EU:C:2012:825.

²⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1982-03-23 sprendimas *Nordsee*, 102/81, ECLI:EU:C:1982:107.

²⁵ Engelmann, J., 2017. *International Commercial Arbitration and the Commercial Agency Directive*. 1 mont. s.l.:Springer International Publishing.

²⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1982-03-23 sprendimas *Nordsee*, 102/81, ECLI:EU:C:1982:107.

²⁹ Ten pat.

atliekantiems pagalbines ir priežiūros funkcijas³⁰. Taigi kitose šio darbo dalyse bus nagrinėjama, ar ES teisė padarė kokią nors įtaką nacionalinėms procedūrinėms sistemoms, kiek tai yra susiję su ES teisėje įtvirtintų teisių gynimo užtikrinimu.

II. ES IR ARBITRAŽO TEISĖS SISTEMŲ KONFLIKTAI

ESTT *Nordsee* sprendime nurodė, kad ES teisė turi būti taikoma visoje Europos Sąjungos teritorijoje, taigi ir arbitražui nagrinėjant bylą imperatyvios ES teisės nuostatos taip pat privalo būti taikomos. Jei arbitraže, į kurį kreipiamasi pagal susitarimą, iškyla ES teisės klausimų, bendrosios kompetencijos teismai gali būti paprašyti juos išnagrinėti bendradarbiaudami su arbitražo teismais³¹. Kita vertus, kaip tai turėtų būti įgyvendinama, liko atviru klausimu, į kurį ESTT iš esmės atsakė 1999-07-01 sprendime *Eco Swiss*.

Arbitraže, kurio vieta buvo Nyderlanduose, buvo nagrinėjamas ginčas dėl neteisėto licencijavimo sutarties nutraukimo. Arbitražo teismas pripažino, kad licencijavimo sutartis buvo nutraukta neteisėtai, ir nukentėjusioms šalims priteisė kompensaciją už patirtą žalą. Atsakovė kreipėsi į Nyderlandų teismą, prašydama panaikinti arbitražo teismo sprendimą, *inter alia*, remdamasi tuo, kad jis prieštarauja viešajai tvarkai dėl to, kad licencijavimo sutartimi buvo padalinta ES rinka, todėl ji yra niekinė ir negaliojanti pagal SESV 101 straipsnio 2 dalį. Arbitražo proceso metu nei šalys, nei arbitrai nekėlė klausimo, kad licencijavimo sutartis gali prieštarauti šiai nuostatai. Aukščiausiasis

Nyderlandų Teismas kreipėsi į ESTT iš esmės siekdamas išsiaiškinti, ar pagal ES teisę nacionaliniai teismai turi panaikinti SESV 101 straipsnį pažeidžiančius sprendimus. Atsakydamas į šį prejudicinį klausimą, ESTT konstatavo, kad SESV 101 straipsnyje yra įtvirtinta fundamentali nuostata, kuri būtina ES pavestoms užduotims vykdyti, ypač vidaus rinkos veikimui užtikrinti. Tokios nuostatos svarba paskatino įstatymų leidėją aiškiai numatyti, kad bet kokie pagal SESV 101 straipsnį draudžiami susitarimai ar sprendimai automatiškai negalioja. Vadinas, jeigu nacionalinis teismas pagal savo vidaus proceso taisykles privalo patenkinti prašymą panaikinti arbitražo sprendimą, kai toks prašymas grindžiamas viešosios tvarkos taisyklių nesilaikymu, jis taip pat privalo patenkinti tokį prašymą, jeigu jis grindžiamas SESV 101 straipsnio pažeidimu³². Maža to, ESTT nurodė, kad SESV 101 straipsnio nuostatos gali būti laikomos viešosios tvarkos klausimu remiantis Niujorko konvencija³³.

Taigi *Eco Swiss* sprendime ESTT aiškiai nurodė, kad ES konkurencijos teisė, grindžiama SESV 101 straipsniu, patenka į viešosios tvarkos sampratą, kaip gali būti numatyta valstybės narės nacionalinėse taisyklėse³⁴. Teisingumo Teismo novatoriškas „Europos viešosios tvarkos“ sąvokos vartojimas atskleidžia reikšmingą įsiveržimą į nacionalines procesines sistemas³⁵. Visos ES valstybės narės yra Niujorko konvencijos dalyvės, todėl arbitražo teismo sprendimas, priimtas bet kurioje valstybėje narėje, kitoje valstybėje narėje yra pripažįstamas ir vykdomas pagal Niujorko konvencijos nuostatas³⁶. Pagal

³⁰ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

³¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1982-03-23 sprendimas *Nordsee*, 102/81, ECLI:EU:C:1982:107.

³² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1999-07-01 sprendimas *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV*, C-126/97, ECLI:EU:C:1999:269.

³³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1999-07-01 sprendimas *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV*, C-126/97, ECLI:EU:C:1999:269.

³⁴ De Groot, T. D., 2003. Impact of the Benetton Decision on International Commercial Arbitration. *Journal of International Arbitration*, 20(4), p. 365–374.

³⁵ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

³⁶ Pavyzdžiui, tokia nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 51 str. 1 d. bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 810 str. 6 d.

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktą valstybės narės teismas *ex officio* gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, kai arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai. Tiek teisės doktrinoje, tiek nuosekliai formuojamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje pripažįstama, kad nors Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkte sąvoka „viešoji tvarka“ vartojama šalies, kurioje siekiama pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, kontekste, vis dėlto sąvoka „viešoji tvarka“ turėtų būti suprantama ir aiškinama siauriau – kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviąsias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus³⁷. Tendencija siaurai aiškinti viešosios tvarkos sampratą tarptautiniame arbitraže yra ypač ryški dėl susirūpinimo, kad nacionaliniai teismai gali pernelyg lengvai remtis viešąja tvarka kaip pagrindu atsisakyti įgyvendinti tarptautinio arbitražo sprendimus, kuriems jie nepritaria iš esmės, ir tai smarkiai pakenktų tarptautinio arbitražo, kaip nacionalinių teismų ir tarptautinių ginčų sprendimo forumo alternatyvos, veiksmingumui ir gyvybingumui³⁸. Teisingumo Teismo pateikta interpretacija, kad SESV 101 straipsnyje įtvirtinta konkurencijos teisės nuostata patenka į viešosios tvarkos sampratą, akivaizdžiai išplečia vyraujančią viešosios tvarkos sampratą. Materialinėmis konkurencijos teisės nuostatomis gali

būti siekiama daugybės politinių tikslų, tačiau laikui bėgant politiniai prioritetai ekonomikos srityje, pavyzdžiui, kultūrinės įvairovės, regioninės plėtros, mažųjų įmonių apsaugos ir teisingumo, kinta³⁹. Konkurencijos teisės nuostatos apima įvairiausių neesminius principus, kurie nepatenka į iki šiol nuosekliai formuojamą tarptautinės viešosios tvarkos sąvoką. Be to, tam, kad nacionalinis teismas galėtų nustatyti, kad buvo padarytas ES konkurencijos teisės pažeidimas, neišvengiamai bus būtina gilintis į ginčo esmę. Konkurencijos teisės pažeidimo nustatymas toli gražu nėra paprastas klausimas, nes jis priklauso nuo konkretaus susitarimo ekonominės analizės⁴⁰. LAT yra pažymėjęs, kad tuo atveju, kai viešosios tvarkos pažeidimas negali būti visapusiškai įvertintas vien susipažinus su arbitražo sprendimo turiniu ir šį pažeidimą lemia arbitražo neanalizuotos aplinkybės bei jo netirti įrodymai, sprendimo pripažinimą atliekantis teismas gali įtraukti į savo vertinimą faktus, kurių nevertino arbitražas, priimdamas sprendimą, ir tirti įrodymus, kurių jis netyrė⁴¹. Tačiau, manytina, tokie atvejai turėtų būti bendrosios taisyklės, kad arbitražo teismo sprendimai nėra peržiūrimi iš esmės, išimtis, bet ne bendroji taisyklė. ESTT, siekdamas užtikrinti ES teisės viršenybę ir efektyvumą, išplėtė viešosios tvarkos sampratą, tačiau tokiu būdu sumenkino arbitražo sprendimų galutinumą, nes klasikinės nacionalinės teisės nuostatos dėl atsisakymo pripažinti arbitražo teismo sprendimą ir šio sprendimo peržiūros iš esmės apribojimo tampa netaikytinos⁴².

³⁷ Pz., LAT 2019-06-19 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-969/2019, 25 p.; Bermann, G. A., 2012. Navigating EU Law and the Law of International Arbitration. *Arbitration International*, 28(3), p. 397–445; De Groot, T. D., 2003. Impact of the Benetton Decision on International Commercial Arbitration. *Journal of International Arbitration*, 20(4), p. 365–374.

³⁸ Bermann, G. A., 2012. Navigating EU Law and the Law of International Arbitration. *Arbitration International*, 28(3), p. 397–445.

³⁹ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

⁴⁰ G. Zekos, 2002, cit. Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

⁴¹ LAT 2014-06-27 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-363/2014.

⁴² Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

Vėlesniame ESTT 2006-10-26 sprendime *Mostaza Claro* viešosios tvarkos samprata buvo dar labiau išplėsta. Šioje byloje nustatyta, kad mobiliojo ryšio paslaugų teikėjas – „Móvil“ ir vartotoja E. M. Mostaza Claro sudarė mobiliojo ryšio paslaugų sutartį, kurioje buvo įtvirtinta arbitražinė išlyga. E. M. Mostaza Claro nutraukė mobiliojo ryšio paslaugų sutartį nesilaikydama minimalaus abonentinio laikotarpio, numatyto sutartyje, todėl tiekėjas inicijavo arbitražo teismo procesą. Arbitražo teismas laišku atsakovei nustatė 10 dienų terminą nuspręsti ir pranešti, ar ji atsisako arbitražo procedūros, bei pažymėjo, kad, atsisakiusi arbitražo procedūros, ji turės galimybę kreiptis į teismą. E. M. Mostaza Claro arbitražo teismui pateikė argumentus dėl esmės, bet nepareiškė, kad atsisako arbitražo procedūros, ir neprieštaravo dėl arbitražinės išlygos galiojimo. Vėliau byla buvo išspręsta jos nenaudai. E. M. Mostaza Claro apskundė arbitražo teismo priimtą arbitražinį sprendimą nacionaliniame teisme, jos teigimu, dėl arbitražinės išlygos nesąžiningo pobūdžio arbitražinis susitarimas negalioja, nes arbitražinis susitarimas prieštarauja Tarybos 1993-04-05 Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais reguliavimui. Atsižvelgdamas į tai, kad E. M. Mostaza Claro šia aplinkybe nesirėmė arbitražo teismo proceso metu, nacionalinis teismas kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Teismas siekė išsiaiškinti, ar pagal vartotojų teisių apsaugos direktyvą jis savo iniciatyva turi panaikinti arbitražo teismo sprendimą.

ESTT konstatavo, kad tam, jog ES teisėje įtvirtinta speciali vartotojo teisių apsaugos sistema būtų užtikrinta, nacionalinis teismas, kuriam pateiktas ieškinyš dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, turi vertinti, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikinti arbitražo teismo sprendimą, motyvuodamas

tuo, jog šiame arbitražiniame susitarime yra nesąžininga sąlyga, net jeigu vartotojas šį klausimą iškėlė ne arbitražo procese, o pateikdamas ieškinį dėl panaikinimo⁴³. ESTT taip pat nesutiko su „Móvil“ ir Vokietijos vyriausybės (byloje teikusios pastabas) argumentu, kad nacionaliniam teismui suteikus teisę savo iniciatyva panaikinti arbitražinę išlygą, net jei šalis arbitražo proceso metu nesirėmė šios arbitražinės išlygos neteisėtumo faktu, būtų rimtai pažeistas arbitražo sprendimų veiksmingumas. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jei nacionalinis teismas pagal nacionalinės teisės nuostatas turi patenkinti prašymą panaikinti arbitražo teismo sprendimą dėl to, kad jis prieštarauja nacionalinei viešajai tvarkai, tai, remiantis lygiavertiškumo principu, jis taip pat turi patenkinti prašymą, pagrįstą tokio paties pobūdžio Bendrijos teisės nuostatų pažeidimu⁴⁴. ESTT netiesiogiai užsiminė, kad vartotojų apsauga nuo nesąžiningų sąlygų turėtų būti suprantama kaip Ispanijos teisės viešojo tvarka⁴⁵, taigi, nors aiškiai to nepasakydamas, ESTT iš esmės direktyvoje įtvirtintą vartotojų teisių apsaugos mechanizmą priskyrė viešajai tvarkai, kaip tai padarė su SESV 101 straipsniu *Eco Swiss* sprendime⁴⁶ ir tokiu būdu sukūrė dar vieną viešosios tvarkos elementą, kurio pažeidimas sudaro pagrindą nepripažinti arbitražo teismo sprendimo ar jį panaikinti.

Šiame kontekste galima pažymėti ir tam tikrą ESTT pozicijos prieštarumą, lyginant ESTT požiūrį į arbitražo teismo sprendimų tikrinimą ir valstybės narės teismo sprendimų pripažinimą pagal Briuselis I bis reglamentą. ESTT yra išaiškinęs, kad Briuselis I bis reglamento 45 straipsnio 1 dalies a punktas (nustatantis, kad valstybės narės teismas gali atsisakyti pripažinti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą remdamasis tuo, kad sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai) turi būti aiškinamas siaurai, nes

⁴³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006-10-26 sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05, ECLI:EU:C:2006:675.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

⁴⁶ Graf, B. U., 2007. Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium: EU Consumer Law as a Defence against Arbitral Awards, ECJ Case C-168/05. *ASA Bulletin*, 25(1), p. 48–64.

jis yra vieno iš pagrindinių šio reglamento tikslų įgyvendinimo kliūtis⁴⁷, todėl šia išlyga gali būti remiamasi tik išimtiniais atvejais⁴⁸. Pagrindinė ESTT suformuluota viešosios tvarkos išlygos taisyklė yra tokia, kad ja galėtų būti remiamasi tik tuo atveju, kai kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistema, kad tai keltų pavojų pagrindiniams teisės principams⁴⁹. Laikantis tokios pozicijos yra užkertamas kelias valstybėms narėms vengti pripažinti kitų valstybių narių teismų sprendimus, nes jos neturi visiškos laisvės nustatyti formalius viešosios tvarkos kriterijus. Be kita ko, ESTT 1995-12-14 sprendime *Van Schijndel* taip pat nesirėmė viešosios tvarkos ar ES teisės viršenybės ir efektyvumo pagrindu ir, taikydamas „procedūrinę protingumo taisyklę“, nustatė, kad procedūrinės taisyklės, ribojančios apeliacinių teismų galimybę nagrinėti teisės klausimus, kurių šalys nepateikė bylos nagrinėjimo metu, įskaitant klausimus, susijusius su SESV 101 straipsniu, nepažeidžia ES teisės veiksmingumo principo⁵⁰. Taigi, viena vertus, ES konkurencijos teisės pažeidimo galimybė ne visada yra traktuojama kaip fundamentali klaida, galinti remti ES teisės neatitinkančio sprendimo panaikinimą, tačiau arbitražo teismo sprendimo ginčijimo atveju, ESTT nuomone, turi būti taikoma itin griežtai.

Atsižvelgiant į tai, kad ESTT išplėtė viešosios tvarkos sampratą, kaip apimančią ES teisės materialiuųjų teisės taisyklių (pavyzdžiui, konkurencijos teisės nuostatų) pažeidimą, taip pat reikšminga išskirti galimą ES teisės ir arbitražo sistemų konfliktą, susijusį su ginčui pasirinktinės teisės taikymu. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) 1985 m. pavyzdinio įstatymo dėl tarptautinio komercinio arbitražo (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas) 28 straipsnyje yra įtvirtinta šalių autonomijos viršenybė pasirenkant ginčui taikytiną teisę⁵¹. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 28 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad arbitražo teismas ginčą sprendžia pagal šalių pasirinktas teisės taisykles (angl. *rules of law*), taikytinas ginčo esmei. UNCITRAL sekretoriato aiškinamajame rašte dėl UNCITRAL pavyzdinio įstatymo yra patikslinta, kad UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme nurodant formuluotę „teisės taisyklės“, o ne „teisę“ yra išplečiamos šalių galimybės pasirinkti ginčo esmei taikytiną teisę. Pavyzdžiui, šalys gali susitarti dėl teisės taisyklių, kurias parengė tarpvalstybinis forumas, bet kurios dar nėra įtrauktos į jokią nacionalinę teisinę sistemą, taikymo; šalys taip pat gali pasirinkti, kad arbitraže nagrinėjamam ginčui bus taikoma Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių (toliau – CISG)⁵², t. y. šalys gali nesiřemti nė vienos valstybės nacionaline teise⁵³.

⁴⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000-03-28 sprendimas *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, C-7/98, ECLI:EU:C:2000:164.

⁴⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996-10-10 sprendimas *Bernardus Hendrikman and Maria Feyen v Magenta Druck & Verlag GmbH*, C-78/95, ECLI:EU:C:1996:380 ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998-02-04 sprendimas *Horst Ludwig Martin Hoffmann v Adelheid Krieg*, 145/86, ECLI:EU:C:1988:61.

⁴⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000-03-28 sprendimas *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, C-7/98, ECLI:EU:C:2000:164.

⁵⁰ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

⁵¹ Bantekas, I. et al., 2020. Rules Applicable to Substance of Dispute. Esantis: I. Bantekas, mont. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 732.

⁵² Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad CISG neturėtų būti automatiškai priskiriama prie teisės taisyklių. Pagal pagrindinę CISG 1 str. 1 d. a p. įtvirtintą taisyklę, pirkimo–pardavimo sutartims tarp šalių, kurių verslo vieta yra skirtingose CISG susitariančiose valstybėse, CISG yra taikoma automatiškai. Taigi CISG yra šią konvenciją ratifikavusių valstybių sudedamoji nacionalinės teisės dalis. Tačiau konvencijos neratifikavusioms valstybėms šios konvencijos taikymas netampa privalomas ir, tokiu atveju arbitražo proceso šalims pasirinktus ginčui taikyti CISG konvenciją, ji gali būti taikoma kaip teisės taisyklės.

⁵³ UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, p. 33, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf>.

UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 28 straipsnio 3 dalyje pripažįstama, kad šalys gali įgalioti arbitražo teisumą spręsti ginčą *ex aequo et bono* arba kaip *amiable compositeur* (t. y. kai arbitražo teismas ginčą sprendžia remdamasis principais, kuriuos jis laiko teisingais, nesiremdamas jokia konkrečia teisės norma)⁵⁴. Taip pat pripažįstama, kad plati teisės taisyklių sąvoka apima ir neprivalomus tarptautinio pobūdžio susitarimus ir prekybos papročius, kitaip vadinamus *lex mercatoria*⁵⁵. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo komentaro autoriai nurodo, kad „teisės taisyklė“ yra kiekvienas dokumentas, žodinė tradicija ar rašytinis pareiškimas, dėl kurio šalys susitaria ir kuriuo remdamasis arbitras gali spręsti ginčą iš esmės⁵⁶. Taigi teoriškai net eilėraštis gali būti „teisės taisykle“, jeigu jis atitinka viešosios tvarkos ir arbitruotinumą reikalavimus ir jeigu jame yra pakankamai tikslų „taisyklių“, leidžiančių išspręsti atitinkamą ginčą⁵⁷. Darytina išvada, kad arbitras, kitaip nei teisėjas, neprivalo taikyti tarptautinės privatinės teisės normų, taikomų ES teisėje⁵⁸. Tačiau galimybė šalims pasirinkti ginčui taikytinas teisės nuostatas (t. y. ne tik konkrečios valstybės teisę) nėra pripažįstama ar taikoma visose teisinėse sistemose. Pavyzdžiui, Europos Parlamento ir Tarybos 2008-06-17 reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (toliau – Roma I reglamentas) 3 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad sutarties šalys gali pasirinkti sutarčiai taikomą *šalių teisę*. Nors Roma I reglamento 1 straipsnio 2 dalies e punkte nustatyta, kad šis reglamentas netaikomas

arbitražiniams susitarimams ir susitarimams dėl teismo pasirinkimo, vis dėlto teisės doktrinoje yra priešaringų nuomonių dėl šios nuostatos interpretavimo, t. y. ar ji taikoma tik arbitražiniam susitarimui, ar apima ir, pavyzdžiui, šalių susitarimą dėl ginčui taikytinos teisės⁵⁹. Autoriai, palaikantys ES perspektyvą, nurodo, kad nors šalių laisvė pasirinkti ginčui taikytiną teisę yra pripažinta arbitraže, šios teisės suteikimas ir (arba) apribojimas priklauso nuo arbitražo vietos teisinio režimo⁶⁰. Taigi arbitražui, kurio vieta yra ES valstybėje narėje, laisvę pasirinkti ginčui taikytiną teisę suteikia ir šios teisės ribas nustato Roma I reglamentas. Vadinas, arbitražą, kurio vieta yra ES, saisto pareiga atsizvelgti į Roma I reglamente nustatytas taisykles. A. Bělohlávek nurodo, kad Roma I reglamento 3 straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „teisė“, o ne „teisės taisyklės“ reiškia, kad teisės pasirinkimas visada apsiriboja tam tikros šalies (valstybės) teise⁶¹. Tokios išvados nepaneigia ir Roma I reglamento 13 konstatuojamoji dalis, kurioje nurodyta, kad šis reglamentas nedraudžia šalims į sutartį įtraukti nuorodą į nevalstybinę teisės aktą arba tarptautinę konvenciją. A. Bělohlávek daro skirtumą tarp „teisės“ pasirinkimo ir „teisės taisyklių“ (angl. *non-State laws*) taikymo srities⁶². Kai šalys į sutartį įtraukia teisės taisykles, tai nėra taikytinos teisės pasirinkimas, o pastarąją vis tiek reikia pasirinkti, nes jokia sutartis negali egzistuoti be jai taikytinos teisės⁶³. Šalys gali naudotis teisės taisyklėmis ir tarptautinėmis konvencijomis, kurių neprivaloma taikyti, su sąlyga, kad jos neprieštarauja teisės

⁵⁴ UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, p. 34, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf>.

⁵⁵ Bantekas, I. et al., 2020. Rules Applicable to Substance of Dispute. Esantis: I. Bantekas, mont. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 732–757.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Yüksel, B., 2011. The Relevance of the Rome I Regulation to International Commercial Arbitration in the European Union. *Journal of Private International Law*, 7(1), p. 149–178.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Bělohlávek, A., 2010. *Rome convention, Rome I regulation: commentary*. Huntington, New York: Juris.

⁶² Ten pat.

⁶³ Ten pat.

pasirinkimo taisyklėms⁶⁴. Europos Komisija taip pat yra aiškiai išreiškusi nuomonę, kad plati šalių autonomija pasirenkant teisę neleidžia joms pasirinkti *lex mercatoria* (kuri, Europos Komisijos vertinimu, nėra pakankamai tikslė)⁶⁵. Pagal Roma I reglamentą šalys nėra laisvos susitarti, kad jų sutarčiai bus taikomos „teisės taisyklės“, pavyzdžiui, *lex mercatoria*, teisės papročiai, o ne konkrečios valstybės „teisė“. Taigi tuo atveju, jei šalys pagal UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 28 straipsnį susitaria, kad jų ginčui yra taikytina ne konkreti valstybės teisė, o, pavyzdžiui, *lex mercatoria*, arbitražo teismas, kurio vieta yra ES valstybėje narėje, turėtų vadovautis Roma I reglamentu, draudžiančiu susitarti dėl tokios teisės taikymo, ir, vadovaujantis kolizinėmis normomis, nustatyti ginčui taikytiną teisę. Tačiau tokioje situacijoje taip pat galima kelti klausimą, ar arbitražo teismas neperžengė savo veiklos ribų ir nepaneigė šalių autonomijos principo, kas sudarytų pagrindą panaikinti arbitražo teismo sprendimą⁶⁶. Kita vertus, jei arbitražas laikytųsi šalių susitarimo, toks sprendimas galėtų būti panaikinamas valstybės narės teismo kaip prieštaraujantis valstybės viešajai tvarkai⁶⁷. Vadovaujantis ESTT *Eco Swiss* sprendime suformuluota ES viešosios tvarkos samprata, kuri apima ir fundamentalias materialinės teisės nuostatas, būtų galima daryti prielaidą, kad Roma I reglamento nuostatos galėtų būti pripažintos fundamentaliomis ir būtinomis ES tikslams pasiekti. Kita vertus, nors ir A. J. Bělohávek, ir B. Yüksel pažymi, kad šalys, siekiančios ginčus nagrinėti

arbitraže, kurio vieta yra Europos Sąjungoje, yra saistomos Roma I reglamento, ribojančio jų teisę pasirinkti kitokią ginčui taikytiną teisę nei „konkrečios valstybės teisė“, šie autoriai neaptaria, kokie būtų tokio įpareigojimo nepaisymo padariniai. Jeigu šalių ginčo rezultatas, tiek taikant valstybės teisę, tiek, pavyzdžiui, *lex mercatoria* taisykles, būtų toks pat, abejotina, ar Roma I reglamento 3 straipsnio 1 dalies pažeidimas turėtų būti laikytinas Europos Sąjungos viešosios tvarkos pažeidimu. Kaip buvo aptarta anksčiau, tarptautinė „viešoji tvarka“ turi būti aiškinama siaurai, kaip apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviasias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus⁶⁸. Arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimas iš esmės, t. y. pakartotinis ginčo išnagrinėjimas nacionaliniame teisme iš naujo taikant materialinės teisės normas, iš arbitražo perspektyvos yra nepageidaujamas, nes paneigia arbitražo, kaip alternatyvaus teismui ginčų sprendimo būdo, veiksmingumą⁶⁹.

Apibendrinant tampa akivaizdu, kad nacionalinio teismo sprendimų peržiūra nebėra grindžiama vien nacionalinio procesinio savarankiškumo principu. Nors nacionalinių teismų procesinė laisvė formaliai ir neišnyko, nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti arbitražo teisei tvarkai būdingi principai neturi didelės normatyvinės reikšmės, kai ESTT ragina teismus panaikinti arbitražo sprendimus⁷⁰. Arbitražo sprendimų pripažinimo ar panaikinimo procedūra, kuri atliekama vadovaujantis valstybių

⁶⁴ Bělohávek, A., 2010. *Rome convention, Rome I regulation: commentary*. Huntington, New York: Juris.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 50 str. 3 d. 4 p. nustatyta, kad Lietuvos apeliacinis teismas gali panaikinti arbitražo teismo sprendimą, kai padavusi skundą šalis pateikia įrodymų, jog arbitražo procesas neatitiko šalių susitarimo.

⁶⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 50 str. 3 d. 6 p. nustatyta, kad arbitražo teismo sprendimas gali būti panaikinamas, jei šalis pateikia įrodymų, jog arbitražo teismo sprendimas prieštarauja Lietuvos viešajai tvarkai (tačiau, atsižvelgiant į ES teisės supranacionalinį poveikį, taip pat ir ES viešajai tvarkai).

⁶⁸ Bermann, G. A., 2012. Navigating EU Law and the Law of International Arbitration. *Arbitration International*, 28(3), p. 397–445; De Groot, T. D., 2003. Impact of the Benetton Decision on International Commercial Arbitration. *Journal of International Arbitration*, 20(4), p. 365–374.

⁶⁹ Bermann, G. A., 2012. Navigating EU Law and the Law of International Arbitration. *Arbitration International*, 28(3), p. 397–445.

⁷⁰ Ponades Fons, 2020, cit. Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

narių *lex fori*, tapo papildyta ES normomis, o viešosios tvarkos samprata, kuri arbitražo teismo sprendimų atveju buvo aiškinama siaurai, yra išplėsta kaip apimanti ir ES teisės nuostatas. Tokiu būdu ESTT suteikė sau galių plėsti tarptautinės viešosios tvarkos ribas.

III. ACHMEA SPRENDIMAS KAIP PRELIUDIJA RIBOTI GINČŲ SPRENDIMĄ TARPTAUTINIAME KOMERCINIAME ARBITRAŽE

Teisingumo Teismas 2018-03-06 sprendime *Achmea* konstatavo, kad Nyderlandų Karalystės ir Čekoslovakijos Federacinės Respublikos sudarytos sutarties dėl tarpusavio investicijų skatinimo ir apsaugos 8 straipsnio 6 dalis, kurioje nustatyta iš šios sutarties kylančius ginčus perduoti nagrinėti investiciniam arbitražui, pažeidžia Europos teisinės sistemos autonomiją ir abipusio pasitikėjimo principą⁷¹. Šis sprendimas teisės doktrinoje kritikuojamas kaip galimai kenkiantis teisminei apsaugai Europoje ir turintis pražūtingą poveikį ypač investuotojų teisių apsaugai, kuri anksčiau buvo reglamentuojama ES vidaus dvišaliais investiciniais susitarimais (angl. *bilateral investment treaties*) (toliau – DIS) tarp valstybių narių⁷². *Achmea* sprendime buvo nagrinėjami klausimai, susiję su investiciniu arbitražu ir šalių galimybe susitarti perduoti ginčus, kylančius iš DIS, nagrinėti investiciniam arbitražui, kuris, kaip bus aptariama toliau, tam tikrais bruožais skiriasi nuo tarptautinio komercinio arbitražo kaip privataus ginčų sprendimo būdo. Vis dėlto *Achmea* sprendime pateiktų Teisingumo Teismo išaiškinimų analizė yra reikšminga ir šio darbo kontekste, kiek ši analizė yra susijusi su galimybe įvertinti, ar *Achmea* sprendime pateikti argumentai galėtų būti pritaikomi ir tarptautiniam komerciniam arbitražui ir kokį poveikį tai galėtų daryti tarptautiniam komerciniam arbitražui.

Achmea byloje buvo nagrinėjamas Nyderlandų Karalystės ir Čekoslovakijos Federacinės Respublikos (kurios teisės perėmė Slovakijos Respublika) sudarytos DIS suderinamumo su ES teise klausimas. *Achmea*, siekdama prisiteisti dėl Slovakijos Respublikos reguliavimo pokyčių patirtą žalą, inicijavo Slovakijos Respublikai arbitražo procesą pagal DIS. Arbitražo procedūros metu Slovakijos Respublika teigė, kad arbitražo teismas neturi jurisdikcijos nagrinėti ginčą, nes DIS įtvirtinta nuostata dėl ginčų sprendimo arbitraže yra nesuderinama su ES teise. Arbitražo teismas šį argumentą atmetė ir 2012-12-07 sprendimu įpareigojo Slovakijos Respubliką atlyginti *Achmea* patirtus nuostolius. Nesutikdama su arbitražo teismo sprendimu, Slovakijos Respublika kreipėsi į arbitražo vietos nacionalinį teismą Vokietijoje dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo. Vokietijos teismas kreipėsi į ESTT siekdamas išsiaiškinti, ar Slovakijos ir Nyderlandų DIS nuostata, pagal kurią vienos valstybės narės investuotojas, kilus ginčui dėl investicijų kitoje valstybėje narėje, gali iškelti bylą pastarajai valstybei narei arbitražo teisme, yra suderinama su ES teise.

Tam, kad atsakytų į prejudicinį klausimą, Teisingumo Teismas nustatė trijų pakopų testą: (i) ar ginčas susijęs su ES teisės taikymu ir aiškinimu; (ii) ar arbitražo teismas priklauso ES teismų sistemai pagal SESV 267 straipsnį ir (iii) ar arbitražo teismo sprendimui gali būti taikoma valstybės narės teismo kontrolė⁷³. Atsakydamas į pirmą klausimą, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Slovakijos ir Nyderlandų DIS 8 straipsnyje nustatyta, kad arbitražas, nagrinėdamas ginčą, be kita ko, turi atsižvelgti į galiojančią susijusios susitariančiosios šalies teisę. Kadangi ES teisė yra laikoma kiekvienoje valstybėje narėje galiojančios teisės dalimi ir išplaukia iš tarptautinės valstybių narių sutar-

⁷¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁷² Kochenov, D. & Lavranos, N., 2022. *Achmea versus the Rule of Law: CJEU's Dogmatic Dismissal of Investors' Rights in Backsliding Member States of the European Union*. *Hague Journal on the Rule of Law*, 14, p. 195–219.

⁷³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

ties, tai lėmė ESTT išvadą, kad ginčą nagrinėjančiam arbitražui gali tekti aiškinti ar taikyti ES teisę, konkrečiai, ES nuostatas, susijusias su pagrindinėmis laisvėmis (įsisteigimo ir kapitalo judėjimo)⁷⁴. Atsakydamas į antrą klausimą, Teisingumo Teismas nurodė, kad arbitražo teismas neturi jokių ryšių su Nyderlandų ir Slovakijos teismų sistemomis, jo jurisdikcija yra grindžiama DIS 8 straipsniu, todėl arbitražas negali būti kvalifikuojamas kaip teismas pagal SESV 267 straipsnį⁷⁵. ESTT vertinimas panašus kaip ir ankstesnėje *Nordsee* byloje, kurioje ESTT arbitražo teismo nepripažino teismu remdamasis SESV 267 straipsniu dėl to, kad komercinio arbitražo jurisdikcija grindžiama susitarimu, nėra privaloma, o procese nedalyvauja jokios valstybės institucijos, kurios pagal ES teisę užtikrina tinkamą ES teisės taikymą⁷⁶. Galiausiai, Teisingumo Teismas vertino, ar arbitražo teismo sprendimui gali būti taikoma valstybės narės teismo kontrolė, turinti užtikrinti, kad ES teisės klausimai, kuriuos arbitražo teismas turės nagrinėti, prireikus gali būti pateikiami ESTT pagal SESV 267 straipsnį. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pagal DIS 8 straipsnį arbitražo teismo sprendimas yra galutinis, tačiau, mažo to, arbitražo teismas turi teisę pats nustatyti savo procedūrą ir pasirinkti savo buveinę ir atitinkamai teisę, taikytiną arbitražo sprendimo teisminės peržiūros procedūrai. Taigi bet kokią teisminę kontrolę gali vykdyti tik arbitražo buveinės vietos nacionalinis teismas ir tik tiek, kiek tai leidžia nacionalinė teisė. Šiuo atveju arbitražo vieta buvo Vokietijoje, todėl arbitražo teismo sprendimo peržiūros procedūrai buvo taikomos Vokietijos nacionalinės teisės nuostatos. Vokietijos civilinio proceso kodekse buvo įtvirtinta tik ribotos kontrolės galimybė, visų pirma susijusi

su arbitražinio susitarimo galiojimu pagal taikytiną teisę ir arbitražo sprendimo pripažinimo ar vykdymo atitiktimi viešajai tvarkai⁷⁷. Šioje vietoje ESTT taip pat atskyrė komercinio arbitražo bylas nuo investicinio arbitražo bylų. Teisingumo Teismas priminė *Eco Swiss* ir *Mostaza Claro* sprendimuose pateiktą išaiškinimą, kad komercinio arbitražo atveju reikalavimai dėl arbitražo proceso veiksmingumo pateisina, jog arbitražo sprendimo kontrolė yra ribota, tačiau šiuo atveju investicinio arbitražo procedūra skiriasi nuo komercinio arbitražo⁷⁸. Tai yra komercinis arbitražas, kuriam taikoma ribota arbitražo sprendimų peržiūros galimybė, kyla iš laisvai išreikštos šalių valios. Tuo tarpu investicinis arbitražas kyla iš sutarties, kuria valstybės narės sutinka pašalinti iš savo teismų jurisdikcijos, taigi ir iš ES teismų sistemos, ginčus, kurie gali būti susiję su ES teisės taikymu ar aiškinimu⁷⁹. Atsižvelgdamas į šią aplinkybę, Teisingumo Teismas konstatavo, kad *Eco Swiss* ir *Mostaza Claro* sprendimuose pateikti išaiškinimai dėl komercinio arbitražo negali būti taikomi investiciniam arbitražui⁸⁰, kitaip tariant, investicinio arbitražo atveju valstybių narių teismų įgyvendinama ribota arbitražo sprendimo kontrolė nėra pakankama. ESTT pabrėžė, kad ginčai, priskirtini investicinio arbitražo teismo kompetencijai, gali būti susiję tiek su DIS, tiek su ES teisės aiškinimu, o tokia galimybė yra numatyta sutartyje (DIS), kurios narė nėra ES. Dėl tokios situacijos, kai ginčą, susijusį su ES teisės aiškinimu ir taikymu, nagrinėja investicinis arbitražas, kuris nėra ES teisminės sistemos dalis, gali kilti ne tik abipusio valstybių narių pasitikėjimo, bet ir ES sutartyse įtvirtintos teisės savitumo išsaugojimo, kurį užtikrina SESV 267 straipsnyje numatyta prašymo priimti prejudicinį sprendimą proce-

⁷⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1982-03-23 sprendimas *Nordsee*, 102/81, ECLI:EU:C:1982:107.

⁷⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat.

dūra (kuria investicinis arbitražas negali pasinaudoti), klausimas ir todėl ji nėra suderinama lojalaus bendradarbiavimo principu⁸¹.

Teisės doktrinos autoriai padarė išvadą, kad *Achmea* sprendimas reiškia investicinio arbitražo, pagrįsto ES valstybių narių DIS (*intra-EU DIS*), pabaigą⁸².

Apžvelgus ESTT *Achmea* sprendime pateiktus išaiškinimus, verta grįžti prie tarptautinio komercinio arbitražo ir šių dviejų sistemų palyginimo. Teisingumo Teismas *Achmea* sprendime DIS įtvirtintos arbitražinės išlygos suderinamumą su ES teise vertino pagal tris kriterijus, kuriuos taip pat galima pritaikyti vertinant ir arbitražinės išlygos, kuria susitariama ginčus nagrinėti tarptautiniame komerciniame arbitraže, suderinamumą su ES teise. Pirma, tarptautinis komercinis arbitražas nėra pripažįstamas „teismu ar tribunolu“ pagal SESV 267 straipsnį, t. y. nepatenka į ES teismų sistemą. Antra, komerciniame arbitraže nagrinėjant ginčus taip pat gali tekti taikyti ES teisės nuostatas, susijusias su, pavyzdžiui, ES konkurencijos teise ar vartotojų teisių apsauga, nes šalių pasirinkimas ginčus spręsti arbitražu negali lemti ES teisės netaikymo išimties⁸³. Taigi, vertinant komercinį arbitražą pagal pirmą ir antrą kriterijų, akivaizdu, kad šiais klausimais komercinis arbitražas nesiskiria nuo investicinio arbitražo. Trečias kriterijus – arbitražo teismo sprendimo išorinės kontrolės – kelia daugiau klausimų.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad komercinio arbitražo atveju nacionaliniai valstybių narių teismai gali įgyvendinti ribotą arbitražo teismo sprendimų kontrolę (t. y. arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ar panaikinimo stadijoje įvertinti, ar arbitražo teismo sprendimas neprieštaruoja ES viešajai tvarkai) ir ši kontrolė yra pakankama⁸⁴. Tuo tarpu ESTT

nurodė, kad investicinio arbitražo atveju ribota kontrolė nėra pakankama. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tokio investicinio arbitražo, koks buvo *Achmea* byloje, atveju pagal DIS 8 straipsnį arbitražo teismas, vadovaudamasis UNCITRAL arbitražo procedūros reglamentu, turi teisę pats nustatyti savo procedūrą ir pasirinkti savo buveinę ir atitinkamai teisę, taikytiną arbitražo sprendimo teisminės peržiūros procedūrai. Taigi bet kokią teisminę kontrolę gali vykdyti tik arbitražo buveinės vietos nacionalinis teismas ir tik tiek, kiek tai leidžia nacionalinė teisė⁸⁵. Akivaizdu, kad čia Teisingumo Teismas įžvelgė pavojų, jog arbitražas galėtų pasirinkti arbitražo vietą ne ES valstybėje narėje, ir atitinkamai arbitražo teismo sprendimo kontrolė nacionaliniu lygmeniu būtų įgyvendinama ne ES valstybėje narėje. Kitaip tariant, galėtų susiklostyti situacija, kai investicinis arbitražas, kuris nėra ES teisminės sistemos dalis ir kurio nesaisto pareiga laikytis ESTT išaiškinimų dėl ES teisės taikymo, ginčą nagrinėja ne ES valstybėje narėje, todėl investicinio arbitražo teismo priimtas sprendimas galėtų būti pripažintas ir vykdomas ne ES valstybėje narėje, vadovaujantis šios valstybės nacionalinės teisės nuostatomis. Ne ES valstybės narės teismas investicinio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūros metu visų pirma neturi pareigos taikyti ES teisę ir vadovautis ESTT išaiškinimais, antra, net jei ir įžvelgtų galimą investicinio arbitražo teismo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai, neturi teisės kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal SESV 267 straipsnį. Todėl Teisingumo Teismas sprendė, kad, sudarydamos DIS, valstybės narės nustatė ginčų tarp investuotojo ir valstybės narės sprendimo mechanizmą, galintį padėti išvengti, kad šie ginčai, nors ir galintys

⁸¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁸² Bilanova, A. & Kudrna, J., 2018. *Achmea: the end of investment arbitration as we know it?* *European Investment Law and Arbitration Review*, 3(1), p. 261–281.

⁸³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1982-03-23 sprendimas *Nordsee*, 102/81, ECLI:EU:C:1982:107.

⁸⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁸⁵ Ten pat.

būti susiję su ES teisės aiškinimu ar taikymu, būtų išspręsti taip, kad būtų užtikrintas visiškas ES teisės veiksmingumas⁸⁶. Šis argumentas gali būti pritaikytas ir tarptautiniam komerciniam arbitražui. Iš esmės tiek komercinis, tiek investicinis arbitražas savo procedūra nesiskiria. Pavyzdžiui, *Achmea* byloje ESTT nurodytos UNCITRAL pavyzdinio įstatymo taisyklės taip pat gali būti taikomos ir komerciniam arbitražui nagrinėjant ginčą. Daugumos valstybių arbitražo teisės aktai įgyvendina Niujorko konvencijos nuostatas, garantuodami šalims laisvę susitarti dėl procesinių taisyklių, reglamentuojančių arbitražo procesą, atsižvelgiant tik į privalomus nacionalinės teisės apribojimus⁸⁷. Vienas iš šalių autonomijos elementų yra laisvė susitarti dėl arbitražo pagal institucinio arbitražo taisykles⁸⁸. Taigi šalys gali susitarti, kad komercinis arbitražas, nagrinėjantis šalių ginčą, vadovausis UNCITRAL pavyzdinio įstatymo taisyklėmis, kurių 18 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad, šalims nesusitarus dėl arbitražo vietos, arbitražo vietą gali pasirinkti pats arbitražas. Taigi ir komercinio arbitražo atveju gali susiklostyti situacija, kai ginčą nagrinėjančio arbitražo vieta bus ne ES valstybėje narėje. Vadinasi, komercinio arbitražo priimtas sprendimas gali būti pripažintas ir įvykdytas ne ES valstybėje narėje, tokiu būdu išvengiant ES valstybės narės nacionalinio teismo atliekamos ribotos sprendimo peržiūros procedūros. Galima daryti išvadą, kad ir tarptautinis komercinis arbitražas iš esmės gali atitikti ESTT *Achmea* byloje nurodytą trijų pakopų testą. Tokiu atveju taip pat kyla vienodo ES teisės aiškinimo ir taikymo pavojus, kai ES valstybių narių teismai negali įvertinti arbitražo teismo sprendimo atitikties ES viešajai tvarkai.

Įvertinus nurodytas aplinkybes, kyla klausimas, ar, susiklosčius situacijai, kai tarptautinio

komercinio arbitražo teismas priima sprendimą, kuriame taiko ir aiškina ES teisę, ir nesant galimybės ES valstybės narės teismui atlikti net ir ribotos šio sprendimo kontrolės (pasinaudojant galimybe arbitražo teismo sprendimo pripažinimo proceso metu kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo), Teisingumo Teismas galėtų nuspręsti, kad ir tarptautinis komercinis arbitražas, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, yra nesuderinamas su ES teise, nes komercinis arbitražas nepriklauso ES teismų sistemai ir ne visada gali būti atliekama šio teismo priimto sprendimo ES valstybės narės teismo kontrolė. Pažymėtina, kad tokia situacija egzistuoja tik hipotetiniu lygmeniu, atsižvelgiant į tai, kad nei Teisingumo Teismas dar neįžvelgė potencialios komercinio arbitražo grėsmės ES teisės autonomijai išsaugoti, nei teisės doktrinoje neaptikta diskusijų, ypač po *Achmea* sprendimo, dėl galimo komercinio arbitražo nesuderinamumo su ES teise. Tad labiau tikėtina, kad ESTT galėtų papildyti išaiškinimus investicinio ir komercinio arbitražo skirtybėmis, kurios pagrindžia nevienodą jų traktavimą. Nepaisant to, pagal esamą *Achmea* išaiškinimą rizika, kad ESTT tą pačią išvadą padarytų ir dėl komercinio arbitražo, išlieka.

IV. BRIUSELIS I BIS REGLAMENTO ĮTAKA TARPTAUTINIAM KOMERCINIAM ARBITRAŽUI

Arbitražas nepatenka ir į Briuselis I bis reglamento, kuris nustato jurisdikcijos taisykles bei užtikrina teismo priimto sprendimo vykdomumą visoje ES, taikymo sritį. Istoriškai arbitražo neįtraukimas į Briuselio konvencijos taikymo sritį aiškinamas teikiant nuorodą į jau galiojančius tarptautinius susitarimus, ypač Niujorko konvenciją⁸⁹, kurioje arbitražinių susitarimų ir arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas yra visiškai tinkamu ir praktikoje išbandytu būdu

⁸⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018-03-06 sprendimas *Slowakische Republik prieš Achmea BV*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158.

⁸⁷ Born, G., 2014. *International commercial arbitration*. 2nd edn. ed. The Netherlands: Kluwer Law International.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Jenard ataskaita dėl 1968-09-27 Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, *OL C 59, 1979 3 5*, p. 13.

reglamentuotas, todėl nėra būtinybės šią sritį reglamentuoti ir Europos teisės nuostatomis⁹⁰.

Taigi būtų galima daryti prielaidą, kad šis reglamentas arbitražui negali turėti jokio poveikio, tačiau gana abstrakti Briuselio I bis reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punkto formuluotė – „[š]is reglamentas netaikomas <...> arbitražui“ – kelia klausimų, ar tai tik reiškia, kad arbitražo bylos nepatenka į reglamento taikymo sritį, ar išimtis taikoma ir su arbitražu susijusioms teismo procedūroms⁹¹. Šiuos klausimus patikslina Briuselio konvencijos įgyvendinamieji dokumentai ir ESTT praktika⁹².

Jenard ataskaitoje, pirma, nurodyta, kad Briuselio konvencija netaikoma arbitražo sprendimams pripažinti; antra, ji netaikoma siekiant nustatyti teismų jurisdikciją su arbitražu susijusiose bylose, pavyzdžiui, bylose dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, ir, galiausiai, ji netaikoma tokiose bylose priimtiems sprendimams pripažinti⁹³. Schlosser ataskaitos 64 punkte patikslinta, kad Briuselio konvencija neapima su arbitražo procesu susijusių papildomų teismo procesų (pavyzdžiui, arbitrų paskyrimo ar nušalinimo, arbitražo vietos nustatymo, sprendimų priėmimo termino pratęsimo arba prejudicinių sprendimų materialinės teisės klausimais gavimo)⁹⁴. Taigi Briuselio konvencijos išimtis

taikoma ne tik arbitražui, bet ir su arbitražu susijusiems nacionalinio teismo procesams.

Praejus daugiau nei 10 metų po Jenard ir Schlosser ataskaitų paskelbimo, ESTT pirmą kartą *Marc Rich* sprendime išaiškino kai kuriuos arbitražo išimties iš Briuselio konvencijos taikymo srities aspektus.

ESTT visų pirma pažymėjo, kad Briuselio konvencija netaikoma visam arbitražui, įskaitant nacionaliniuose teismuose iškeltas bylas⁹⁵. ESTT taip pat nurodė, kad Briuselio konvencijos taikymą lemia tik ginčo dalykas, o preliminarus klausimo, kurį teismas turi išspręsti, kad išnagrinėtų ginčą (pavyzdžiui, arbitražinės išlygos galiojimo), egzistavimas negali pateisinti Briuselio konvencijos taikymo⁹⁶. Svarbiausias ESTT išaiškinimas *Marc Rich* sprendime buvo tai, kad teismo procesai, papildantys arbitražo procesą, nepatenka į Briuselio konvencijos taikymo sritį⁹⁷.

Kitas klausimas, kilęs dėl arbitražo išimties iš Briuselio konvencijos taikymo, buvo susijęs su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, kaip pagalbos arbitražo procesui⁹⁸. Inicijavusi arbitražo procesą, ieškovė kreipėsi į Nyderlandų teismą prašydama išduoti mokėjimo įsakymą kaip laikinąją apsaugos priemonę arbitražo procesui užtikrinti. Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į ESTT su klausimu, ar laikinųjų apsau-

⁹⁰ Bělohávek, A., 2010. *Rome convention, Rome I regulation: commentary*. Huntington, New York: Juris.

⁹¹ Hartley, T., 2014. The Brussels I regulation and arbitration. *International & Comparative Law Quarterly*, 63 (4), p. 843–866.

⁹² ESTT yra pažymėjęs, kad jo pateikti Briuselio konvencijos nuostatų išaiškinimai galioja ir Briuselis I reglamento nuostatomis, kai šių teisės aktų nuostatas galima laikyti lygiavertėmis (ESTT 2014-10-23 sprendimas *flyLAL-Lithuanian Airlines*, 25 p.). Atsižvelgiant į tai, kad tiek Briuselio konvencijoje, tiek Briuselis I ir Briuselis I bis reglamentuose yra įtvirtinta tapati reguliavimo netaikymo arbitražui taisyklė, nagrinėjant šios taisyklės turinį yra naudinga vadovautis tiek ESTT išaiškinimais dėl Briuselio konvencijos nuostatų, tiek šios konvencijos įgyvendinamaisiais dokumentais.

⁹³ Jenard ataskaita dėl 1968-09-27 Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, *OL C 59, 1979 3 5*.

⁹⁴ Profesorius dr. Peterio Schlosserio ataskaita dėl 1978-10-09 Konvencijos dėl Danijos Karalystės, Airijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prisijungimo prie Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo ir Protokolo dėl jos aiškinimo Teisingumo Teisme, *OL C, C/59, 1979 3 5*, p. 71.

⁹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1991-07-25 sprendimas *Marc Rich & Co. AG prieš Società Italiana Impianti PA*, C-190/89, ECLI:EU:C:1991:319.

⁹⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1991-07-25 sprendimas *Marc Rich & Co. AG prieš Società Italiana Impianti PA*, C-190/89, ECLI:EU:C:1991:319.

⁹⁷ Hartley, T., 2014. The Brussels I regulation and arbitration. *International & Comparative Law Quarterly*, 63(4), p. 843–866.

⁹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998-11-17 sprendimas *Van Uden Maritime BV prieš Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line*, C-391/95, ECLI:EU:C:1998:543.

gos priemonių taikymas šioje byloje patenka į Briuselio konvencijos taikymo sritį.

Teisingumo Teismas sprendė, kad laikinosios apsaugos priemonės iš esmės nėra arbitražo proceso papildoma priemonė, jos taikomos kartu (lygiagrečiai) su arbitražo procesu ir yra skirtos kaip paramos arbitražui priemonės. ESTT pažymėjo, kad laikinosios apsaugos priemonės, taikomos teismo, yra susijusios ne su pačiu arbitražu, o su įvairių teisių apsauga, todėl jų vietą Briuselio konvencijos taikymo srityje lemia ne jų pobūdis, o teisių, kurioms apsaugoti jos skirtos, pobūdis⁹⁹. Atitinkamai ESTT padarė išvadą, kad tais atvejais, kai prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones dalykas yra susijęs su klausimu, patenkančiu į Briuselio konvencijos *ratione materiae* taikymo sritį, ši konvencija yra taikoma, net jei ieškinys nagrinėjamas arbitraže¹⁰⁰. Kadangi Nyderlandų arbitražo teismui buvo pateiktas ieškinys dėl sutarties pažeidimo, reikalavimui nacionaliniame teisme dėl laikinosios apsaugos priemonės taikymo buvo taikoma Briuselio konvencija. Tai reiškia, kad laikinosios priemonės gali būti taikomos kaip pagalba arbitražui, tačiau jei atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas turi būti leidžiamas pagal Briuselio konvencijos nuostatas¹⁰¹. ESTT išaiškinimas galėtų suponuoti, kad ir kitos laikinosios apsaugos priemonės, pavyzdžiui, draudimas pareikšti ieškinį (angl. *anti-suit injunctions*), galėtų būti leidžiamos pagal Briuselis I bis reglamentą.

Draudimas pareikšti ieškinį yra naudinga priemonė, padedanti kovoti su nesąžiningais bandymais (angl. vadinamais „*torpedo actions*“) vilkinti bylos, kuri pagal arbitražinę išlygą turi būti spren-

džiama arbitraže, nagrinėjimą¹⁰². ES „torpedos ieškiniai“ prieš arbitražą gali būti ypač veiksmingi, nes valstybės teismo sprendimas dėl bylos esmės yra vykdytinas visoje Europos Sąjungoje, net jei jis priimtas pažeidžiant arbitražinę susitarimą¹⁰³.

Pirmoji byla, kurioje ESTT nagrinėjo paralelinio proceso uždraudimo klausimą, buvo *Turner v. Grovit*, kuri *nebuvo* susijusi su arbitražu. Šiuo atveju buvo inicijuotos dvi tapačios bylos Anglijoje ir Ispanijoje. Anglijos teismas išdavė draudimą reikšti ieškinį Ispanijos teisme, tačiau, apskundus tokį sprendimą, kreipėsi į ESTT prašydamas išaiškinti, ar tokie sprendimai suderinami su Briuselio konvencija. ESTT nurodė, kad draudimas pareikšti ieškinį negali būti taikomas siekiant apriboti bylos nagrinėjimą kitoje ES valstybėje. Visų pirma ESTT pabrėžė, kad abipusio valstybių narių pasitikėjimo principui būdinga tai, kad Briuselio konvencijos taikymo srityje nustatytas jurisdikcijos taisyklės, kurios yra bendros visiems valstybių narių teismams, kiekviena valstybė narė gali aiškinti ir taikyti vienodai¹⁰⁴. Antra, ESTT nurodė, kad, išskyrus kelis išimtinius atvejus, Briuselio konvencija nesuteikia teisės vienos valstybės narės teismui peržiūrėti kitos valstybės narės teismo jurisdikciją¹⁰⁵. Galiausiai Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinio teismo nustatytas ir bauda paremtas draudimas pradėti ar tęsti procesą kitos valstybės teisme pažeidžia pastarojo teismo jurisdikciją spręsti ginčą. Todėl bet koks draudimas, kuriuo ieškovui uždraudžiama pareikšti tokį ieškinį, turi būti vertinamas kaip kišimasis į užsienio teismo jurisdikciją, kuris yra nesuderinamas su Briuselio konvencijos sistema¹⁰⁶. Taigi ESTT sprendė, kad draudimas lygiagrečiai bylinėtis dviejų *valstybių narių na-*

⁹⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998-11-17 sprendimas *Van Uden Maritime BV prieš Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line*, C-391/95, ECLI:EU:C:1998:543.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Hartley, T., 2014. THE BRUSSELS I REGULATION AND ARBITRATION. *International & Comparative Law Quarterly*, 63(4), p. 843–866.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Sattler, M., 2016. Abandon Ship? West Tankers, Gazprom, and Anti-Suit Injunctions under “Brussels Ia”. *ASA Bulletin*, 34(2), p. 342–354.

¹⁰⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004-04-27 sprendimas *Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, C-159/02, ECLI:EU:C:2004:228.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Ten pat.

cionaliniuose teismuose yra nesuderinamas su Briuselio konvencija.

Vėliau kilo klausimas, ar toks pat aiškinimas yra pritaikomas ir atvejui, kai šalys lygiagrečiai bylinėjasi arbitražo teisme ir nacionaliniame teisme (t. y. kadangi pagal Briuselis I bis reglamento 1 str. 2 d. d p. šis reglamentas netaikomas arbitražui, kyla klausimas, ar draudimas lygiagrečiai bylinėtis, kai jis yra išduodamas siekiant apsaugoti arbitražo procesą, patenka į Briuselis I bis reglamento taikymo sritį).

Šį klausimą ESTT sprendė *West Tankers* byloje, kuri kilo dėl laivo susidūrimo su prieplauka Italijos vandenyse¹⁰⁷. Laivo frachtuotojas dėl susidūrimo kaltino laivo savininką, todėl pagal šalių arbitražinį susitarimą inicijavo arbitražo procesą. Laivo frachtuotojui didžiąją dalį nuostolių atlygino draudikas, kuris tokiu būdu perėmė jo teises ir Italijos teisme pateikė ieškinį laivo savininkui dėl nuostolių atlyginimo. Laivo savininkas, remdamasis aplinkybe, kad arbitražinis susitarimas turi būti taikomas draudikui kaip neatskiriama jo įgytų teisių dalis, kreipėsi į arbitražo vietas (Londono) teismą prašydamas uždrausti draudikui lygiagrečiai bylinėtis Italijos teisme. Draudikas ginčijo tokios priemonės suderinamumą su Briuselis I reglamentu, todėl Londono teismas kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo.

Kadangi draudimas pradėti lygiagretų procesą įgyvendina arbitražiniame susitarime nustatytą negatyvų įsipareigojimą nesikreipti į teismą, jis turėtų išlikti nacionalinės procesinės autonomijos klausimu¹⁰⁸. Tuo remdamasis Teisingumo Teismas nusprendė, kad toks procesas, kuris užbaigiamas priimant draudimą lygiagrečiai bylinėtis, nepatenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį¹⁰⁹, taigi sprendžiant dėl tokio sprendimo pri-

pažinimo ir įgyvendinimo yra taikomos valstybių narių nacionalinės teisės nuostatos.

Tačiau toliau ESTT pabrėžė, kad nors procesas dėl draudimo reikšti ieškinį nepatenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį, jis vis dėlto gali neigiamai paveikti šio reglamento veiksmingumą, t. y. trukdyti įgyvendinti kolizinių normų dėl jurisdikcijos civilinėje ir komercinėje srityje suvienodinimo bei laisvo sprendimų judėjimo šioje srityje tikslus. Taip yra tuo atveju, kai toks procesas trukdo kitos valstybės narės teismui įgyvendinti savo jurisdikciją pagal Briuselis I reglamentą¹¹⁰. Siekiant nustatyti, ar draudimas pareikšti ieškinį konkrečiu atveju leidžiamas, reikia atsižvelgti ne į tai, ar byla, kurioje buvo priimtas draudimas pareikšti ieškinį, patenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį, bet ir į tai, ar procesas, prieš kurį nukreiptas draudimas pareikšti ieškinį, patenka į šio reglamento taikymo sritį¹¹¹. Turėdamas tikslą nustatyti, ar Italijos teisme vykęs procesas pateko į Briuselis I reglamento taikymo sritį, ESTT atsižvelgė į ginčo dalyką. Pagrindinis teisme nagrinėjamas klausimas buvo susijęs su žalos atlyginimu ir todėl pateko į Briuselis I reglamento taikymo sritį.

Vadovaudamasis tokiomis aplinkybėmis, ESTT sprendė, kad, nustatant draudimą lygiagrečiai bylinėtis, iš teismo, kuris yra kompetingas nagrinėti ginčą pagal Briuselis I reglamentą, atimama teisė priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos pagal Briuselis I reglamentą¹¹² ir tokiu būdu yra paneigiamas Briuselis I reglamento efektyvumas. Šiame kontekste pažymėtina, kad tiek Jenard, tiek Schlosser ataskaitose buvo nurodyta, kad arbitražo išimties taisyklė taikoma ne tik arbitražui, bet ir su arbitražu susijusiems nacionalinio teismo

¹⁰⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009-02-10 sprendimas *Allianz SpA and Generali Assicurazioni Generali SpA v West Tankers Inc.*, C-185/07, ECLI:EU:C:2009:69.

¹⁰⁸ Brett, J., 2021. EU Law and Procedural Autonomy in International Commercial Arbitration. *European Review of Private Law*, Issue 4, p. 583–610.

¹⁰⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004-04-27 sprendimas *Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, C-159/02, ECLI:EU:C:2004:228.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Hartley, T., 2014. THE BRUSSELS I REGULATION AND ARBITRATION. *International & Comparative Law Quarterly*, 63(4), p. 854.

¹¹² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004-04-27 sprendimas *Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, C-159/02, ECLI:EU:C:2004:228.

procesams¹¹³. Tuo tarpu ESTT arbitražo išimties taisyklę iš esmės išaiškino plačiau, nei buvo siūloma Briuselio konvencijos *travaux préparatoires*, nustatydamas, kad tuo atveju, kai pagrindinis bylos dalykas patenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį, šalutinis klausimas, susijęs su arbitražu (pavyzdžiui, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas), nepaneigia šios konvencijos taikymo.

ESTT žinutė *West Tankers* sprendime yra gana aiški – draudimas lygiagrečiai bylinėtis negali būti taikomas tų valstybių narių teismų byloms, kurioms taikomas Briuselis I bis reglamentas. ESTT sprendimas *West Tankers* sukėlė susirūpinimą, kad ESTT netoleruos ne tik nacionalinių teismų, bet ir arbitražo teismų priimtų draudimų reikšti ieškinį¹¹⁴. Šis klausimas buvo sprendžiamas *Gazprom* byloje.

Arbitražo institucija iš esmės priėmė draudimą pareikšti ieškinį ES valstybės narės teisme¹¹⁵ – įpareigojo ieškovę, be kita ko, atsisakyti kai kurių nacionaliniame teisme pareikštų reikalavimų arba juos apriboti. Tačiau nacionaliniuose teismuose kilo tokio sprendimo vykdymo klausimas. Atitinkamai LAT kreipėsi į ESTT su prašymu išaiškinti, ar valstybės narės teismui draudžiama pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimą, kuriuo vienai iš šalių uždraudžiama kreiptis su tam tikrais reikalavimais į šios valstybės narės teismą.

Teisingumo Teismas visų pirma pažymėjo, kad, skirtingai nei *West Tankers* byloje, LAT klausimas šioje byloje nėra susijęs su valstybės narės teismo nustatyto įpareigojimo suderinamumu su Briuselis I reglamentu. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad arbitražo teismo sprendimas, kuriuo

uždraudžiama paraleliai bylinėtis, nepažeidžia Briuselis I reglamento, nes, pirma, arbitražas nepatenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį, antra, arbitražo teismas nėra valstybės narės teismas, ir, trečia, pats arbitražo sprendimas nepaneigia šalies teisės į teisminę apsaugą, nes arbitražo sprendimas pirmiausiai turi būti pripažintas ir paskelbtas vykdytinu, o šalis dėl to gali reikšti prieštaravimus¹¹⁶. Galiausiai ESTT nurodė, kad kitaip nei *West Tankers* atveju, skiriasi draudimo lygiagrečiai bylinėtis nepaisymo sukeliama teisinių padarinių pobūdis, nes arbitražo teismo sprendimo nevykdymas nelemia sankcijos taikymo¹¹⁷. ESTT konstatavo, kad arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procedūra patenka į valstybėje narėje, kurioje prašoma pripažinti ir leisti vykdyti minėtą sprendimą, taikytinos nacionalinės ir tarptautinės teisės, o ne į Briuselis I reglamento taikymo sritį¹¹⁸.

ESTT išvada, kad arbitražo teismo sprendimo, kuriuo šalis įpareigojama sumažinti savo reikalavimų nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje apimtį, pripažinimas ir vykdymas nepažeidžia Briuselis I reglamento, yra gana netikėta¹¹⁹. Atrodo, kad pagrindinė priežastis, lėmusi tokį ESTT sprendimą, iš esmės yra tai, kad arbitražas nepatenka į Briuselis I reglamento taikymo sritį. Tačiau ir *West Tankers* byloje ESTT konstatavo, kad arbitražas nepateko į Briuselis I taikymo sritį. Nepaisant to, ESTT *Gazprom* sprendimas yra palankus tuo, kad neužkerta kelio šaliai siekti išvengti lygiagretaus proceso kitais būdais, nei kreipiantis į valstybės narės teismą dėl sprendimo uždrausti reikšti

¹¹³ Jenard ataskaita dėl 1968-09-27 Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, *OL C 59, 1979 3 5*. Profesorius dr. Peterio Schlosserio ataskaita dėl 1978-10-09 Konvencijos dėl Danijos Karalystės, Airijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prisijungimo prie Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo ir Protokolo dėl jos aiškinimo Teisingumo Teisme, *OL C, C/59, 1979 3 5*.

¹¹⁴ Sattler, M., 2016. Abandon Ship? *West Tankers, Gazprom, and Anti-Suit Injunctions under “Brussels Ia”*. *ASA Bulletin*, 34(2), p. 342–354.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015-05-13 sprendimas *Gazprom OAO v Lietuvos Respublika*, C-536/13, ECLI:EU:C:2015:316.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Sattler, M., 2016. Abandon Ship? *West Tankers, Gazprom, and Anti-Suit Injunctions under “Brussels Ia”*. *ASA Bulletin*, 34(2), p. 342–354.

ieškinį. Šiame kontekste taip pat pažymėtina M. Sattler įžvalga, kad ESTT *Gazprom* sprendime daugiau svorio suteikia ne aplinkybei, jog draudimą lygiagrečiai bylinėtis išdavė arbitražas, o argumentui, kad arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas būtų atliktas „tik tos pačios valstybės narės teismo“¹²⁰. Šis konkretus argumentas netenka reikšmės tais atvejais, kai šalis siekia, kad arbitražo teismo sprendimas, kuriuo uždraudžiama lygiagrečiai bylinėtis, būtų pripažintas kitoje valstybėje narėje, nei ta, kurioje priešinga šalis pradėjo procesą (pavyzdžiui, dėl to, kad trečioje valstybėje narėje priešinga šalis turi turto)¹²¹. Tokiu atveju, manytina, vėl būtų pritaikyti *West Tankers* sprendime pateikti argumentai dėl Briuselis I bis reglamento efektyvumo ir valstybės narės teismo teisės nuspręsti dėl savo jurisdikcijos¹²². Vis dėlto dėl *Gazprom* sprendime vartojamos terminijos („tik tos pačios valstybės narės teismo“) ESTT pozicija tokiu atveju lieka neaiški.

IŠVADOS

Viena vertus, tarptautinis komercinis arbitražas yra pripažįstamas kaip nacionaliniams teismams alternatyvus ginčų nagrinėjimo būdas. Kita vertus, tarptautiniam komerciniam arbitražui nėra suteiktos analogiškos galimybės tinkamai taikyti ES teisę, nes arbitražo teismai, skirtingai nei nacionaliniai teismai, neturi teisės kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo. Tačiau tuo pačiu metu ESTT yra išaiškinęs, kad ginčo šalys negali išvengti privalomų ES teisės taisyklių taikymo pasirinkdamos ginčą spręsti ne nacionaliniame teisme, o arbitraže. Netinkamas ES teisės taikymas gali būti arbitražo sprendimo panaikinimo arba nepripažinimo pagrindas ES valstybėje narėje. Taigi arbitražo teismas, neturėdamas galimybės tinkamai nustatyti ES teisės turinio, gali priimti sprendimą, kurio ginčo šalys neturės galimybių įgyvendinti ES valstybėse narėse.

Siekdamas užtikrinti tinkamą ES teisės veikimą ir apsaugą, ESTT išplėtė tarptautinės viešosios tvarkos, kurios pažeidimas sudaro pagrindą atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą, sąvoką. Pagal ESTT praktiką, viešosios tvarkos sąvoka apima ir pagrindines ES materialinės teisės nuostatas (pavyzdžiui, konkurencijos teisės ir vartotojų apsaugos). ESTT tarptautinės viešosios tvarkos sampratą aiškina plačiau, nei ji yra aiškina pagal Niujorko konvenciją ir tokiu būdu sudaro galimybę arbitražo teismo išspręstą ginčą peržiūrėti iš esmės dar kartą nacionaliniame teisme arbitražo teismo sprendimo pripažinimo procedūros metu.

Pažymėtina konflikto tarp ES teisinės sistemos ir komercinio arbitražo užuomazga *Achmea* sprendime. ESTT tarptautiniam investiciniam arbitražui ES (*intra-EU*) taikytas trijų pakopų testas galėtų būti analogiškai pritaikytas ir tarptautiniam komerciniam arbitražui. Tad galima daryti prielaidą, kad arba ESTT išaiškinimas dėl investicinio arbitražo negalimumo ES viduje bus koreguojamas papildomais išaiškinimais, arba galėtų būti konstatuotas susitarimo dėl komercinio arbitražo prieštaravimas ES teisei.

ES teisės ir komercinio arbitražo sankirta pasireiškia ir dėl Briuselis I bis reglamento taikymo apimties. Nors arbitražas ir valstybės narės teisme nagrinėjami su arbitražu susiję klausimai nepatenka į Briuselis I bis reglamento taikymo sritį, ESTT suformulavo taisyklę, neleidžiančią valstybės narės teismui taikyti specifinės procesinės priemonės, skirtos arbitražo procesui užtikrinti – draudimo lygiagrečiai bylinėtis kitos valstybės narės teisme (angl. *anti-suit injunction*), o tai turi įtakos reglamento ir ES teisės veiksmingumui. Siekiant kuo efektyvesnio ES teisės veikimo, šiuo aspektu yra apribojama galimybė užtikrinti tinkamą šalių susitarimo ginčą nagrinėti arbitraže įgyvendinimą.

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Ten pat.

¹²² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009-02-10 sprendimas *Allianz SpA and Generali Assicurazioni Generali SpA v West Tankers Inc.*, C-185/07, ECLI:EU:C:2009:69.